

בינת ההלכה

גליון מס' רצב פרשת בהעלותך תשפ"ה יו"ל ע"י יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

על שו"ע אורח חיים

פסקי תשובות

מלוקט מספר

מאת הגאון רבי שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ שליט"א

שלחן ערוך אורח חיים רלב, א אם השעה דחוקה, יתפללו בלחש ואחר כך יאמר שליח ציבור: מגן, ומחיה, ויענה קדושה, ומסיים: האל הקדוש, אם אין שהות ביום לגמור י"ח ברכות. הגה: ויש אומרים שיתפלל השליח צבור עם הקהל בקול רם, וכן נוהגין ועיין לעיל סי' קכ"ד סעיף ב'.

פסקי תשובות אורח חיים סימן רלב אות ב. בענין 'מנחה קצרה'

סעיף א', שו"ע: אם השעה דחוקה יתפללו בלחש וכו' וי"א שיתפלל הש"ץ עם הקהל בקול רם. והוא מה שקורין מנחה קצרה, וסדר תפילתה נחלק בין מנהגי הספרדים לאשכנזים. הספרדים נוהגים⁸ שכל הקהל מתחיל יחד עם הש"ץ שמו"ע, והש"ץ אומר בקול, והקהל אחריה בלחש, וקדושה עונים אחר הש"ץ בקול, וממשיך הש"ץ בקול עד האל הקדוש, ולאחר גמר שמונה עשרה אומר הש"ץ קדיש תתקבל.

והאשכנזים נוהגים⁹ שהקהל ממתין ומקשיב לתפילת הש"ץ עד אחר האל הקדוש, ואח"כ מתחילים הם תפלתם בלחש, ובשעת הדחק שאין שהות להמתין עד שיאמר הש"ץ עד האל הקדוש נוהגים¹⁰ גם האשכנזים כהספרדים ומתחילים התפילה יחד עם הש"ץ, אך אם אין שם מי שכבר התפלל (ואפילו קטן) שיוכל לענות אמן אחר ברכת הש"ץ נכון שלכל הפחות אחד¹¹ מהתפללים ימתין ולא יתפלל יחד עם הש"ץ (כדי שיהיה מי שעונה אמן אחר הש"ץ) אם¹² אין השעה דחוקה ביותר.

והנה כמבואר בשו"ע הכא וברמ"א (סימן קכ"ד סעיף ב') ומשנ"ב (שם סק"ו) עפ"י הרבה פוסקים אין לעשות סדר תפילה קצרה אלא בשעת הדחק, דהיינו¹³ שעומד לעבור זמן תפילה או מחמת¹⁴ סיבת אונס מוצדקת שהזמן דוחק, או כשיש¹⁵ חשש שלא יהיה בקרב הציבור תשעה שישמעו לברכות הש"ץ ובפרט כשהמניין מצומצם ובתוכם כמה אנשים קלי דעת.

אבל בלא שעת הדחק אין¹⁶ להתפלל אלא כפי תיקון חז"ל תפלת לחש ואח"כ חזרת הש"ץ, ובפרט לאלו ההולכים בעקבות האר"י ז"ל צריכים לזהר בזה, כי כן מובא בשמו¹⁷ שהקפיד על כך מאד, והיה מצוה להתפלל כתיקון חז"ל אף¹⁸ אם מתחילים תפלת לחש סמוך לשקיעת החמה באופן שידוע שחזרת הש"ץ תהיה לאחר השקיעה.

8. וכפי שכתב הבאר היטב סי' קכ"ד סק"ד בשם הרדב"ז וכנה"ג ועפ"י הכה"ח סק"י דכך עדיף טפי (אך אין נוהגים שחזור הש"ץ לומר ג' האחרונות בקול רם, ועי' ביה"ל שם ד"ה בלחש), ואין קפידא שאין מי שיענה אמן אחר ברכות הש"ץ, כיון שגם אצלו אין זה חזרה אלא פעם ראשונה שמתפלל.

9. עפ"י הבאר היטב שם ומשנ"ב סק"ח בשם עוד אחרונים.

10. עפ"י הרמ"א הכא ובסי' קכ"ד סעי' ב', ומשנ"ב שם.

11. ואף על פי שהמה מניין מצומצם ונמצא שאין י' אנשים עומדים יחד שמונה עשרה, נחשב כתפילה בציבור, וכן אם הש"ץ מתחיל התפילה וכל הקהל ממתין עד אחר האל הקדוש נחשב לש"ץ כהתפלל בציבור, שו"ת אז נדברו ח"ו סי' ט"ז.

12. שאם השעה דחוקה ביותר (שעובר זמן תפילה, וכדלהלן) יתפללו כולם עם הש"ץ ואף שאין מי שיענה אמן אחרי לית לן בה וכנ"ל, משנ"ב שם סק"י, ועי"ש בבאר היטב ומשנ"ב שבמקומות שנוהגים שהש"ץ אומר לדור ודור נגיד גדלך וכו' יאמרו עמו הקהל בלחש ג"כ נוסח זה ולא ואתה קדוש.

13. רמ"א שם, ומשנ"ב הכא סק"א.

14. ודמוכח מלשון הרמ"א שם שכתב כגון שירא וכו', משמע דאיכא עוד אופני שעת הדחק, וכן הלשון בשו"ת המבי"ט ח"ג סי' ק"צ "אם אין סיבת אונס חייבים לחזור התפילה" וכו'.

15. שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' אלף קס"ה מביא לשון תשובת הרמב"ם שתיקן להתפלל כן לפי שהיו מזלזלים בשמיעת חזרת הש"ץ, עיין שם, וכ"כ במגן גיבורים סי' קכ"ד ובן איש חי פ' תרומה אות ב'.

16. ועיין שו"ת אז נדברו חיי"ב סי' כ"ג בענין מה שהנהיגו בכמה ישיבות להתפלל מנחה קצרה שראוי לבטלו אא"כ חוששים שאין מכוונים לתפלת הש"ץ, ועי"ש שו"ת באר משה ח"ח סי' ל"ז ושו"ת יחיה דעת ח"ג סי' ט"ז, ובשו"ת קנין תורה ח"ד סי' ז' מתבטא בחריפות נגד מנהג זה, וראוי להביא לשון הבי"ב בסי' רל"ד "ומתפללים שמונה עשרה וש"ץ מחזיר התפילה כדרך שעושין בשחרית וכן כתב גם כן הרמב"ם וכו' וכן נוהגים האשכנזים וכו' ומנהג האשכנזים הוא הנכון וכן הנהיגו חכמים שבדור שלפנינו בצפת תובב"א "וגזרו לעובר על תקנתם".

17. בה"ט סק"א, כה"ח סק"ט בשם שער הכוונות.

18. כה"ח שם, ערוה"ש סעי' ו'. ובשלחן הטהור סעי' א' כתב דאפילו מתחילים לחש לאחר השקיעה אין להתפלל מנחה קצרה, ובאשל אברהם בוטשאטש דמ"מ היינו דווקא אם משערים שיוכלו לגמור חזרת הש"ץ לפני צאת הכוכבים, ועי"ש שאם אירע ונמשך חזרת הש"ץ לאחר צאה"כ, יגמור כולו (ועי"ש לענין אמירת קדושה לאחר צאה"כ) וגם קדיש תתקבל יאמר (משנ"ב סי' רל"ד סק"ד).